

ON SOME LINGUISTIC PHENOMENA IN THE PRESENT ROMANIAN LANGUAGE

Dumitru Draica
Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: Contemporary Romanian Language has a series of breaches of the rules of grammar rules they must be respected by all speakers, who feel and think Romanian; expressive means of the language are in constant change, connotative values of Romanian words and phrases are unexpected. In everyday communication, oral and written, are common template a series of phrases, stereotypes, fixed formula, linguistic or lexical cliches to be used, but with caution and only when imposed by a particular context; They are present because of ignorance, the false scholars, the heavy borrowing of foreign words from other languages

Keywords literary language, confusing construction, standard language, expressive language means deviations from the language rules

Noțiuni generale despre limbă

În comunicarea cotidiană comună, orală sau scrisă, limba include sistemul lexical și gramatical, ea este „un sistem de izoglose verificate într-o activitate lingvistică complexă, care permite vorbirea și înțelegerea mai multor indivizi, conform unei tradiții comune de-a lungul istoriei.”¹ Limba nu poate exista fără folosirea neîntreruptă, corectă și conformă cu unele reguli gramaticale, de către vorbitorii ei, dacă fiecare dintre noi ar folosi o „limbă” proprie, comunicarea nu ar mai fi posibilă, de aceea fiecare membru al comunității lingvistice trebuie să cunoască și să respecte anumite norme de funcționare a limbii. Limba nu este o realitate independentă de vorbitori, fiecare dintre aceștia este posesorul unei părți din limbă, ea este considerată un sistem de semne, pentru că la fiecare nivel al său de organizare (fonetică, morfologie, sintaxă, lexic) există unități specifice, ce se leagă într-un ansamblu de relații specifice.

Limba română este supusă în permanență unor schimbări, vorbitorii de limbă română iau contact cu noi realități ale vieții economico-sociale și politice, ei trebuie să facă față tuturor fenomenelor cu care se confruntă limba; folosirea limbii în comunicarea cotidiană orală și scrisă este o caracteristică a nivelului limbii la un moment dat, aceasta cunoscând în timp, până azi, o serie de modificări, datorate, în primul rând, scriitorilor, oamenilor de știință, publiciștilor, celor cu o instrucție aparte. Fără îndoială, mijloacele expresive al limbii sunt nenumărate, conotațiile cuvintelor românești sunt mereu surprinzătoare, toți cei care scriu și gândesc românește trebuie să se conformeze unor norme literare. Între scriere și vorbire, între aspectul scris și oral al limbii actuale sunt unele deosebiri, din cauza faptului că scrierea presupune în mare parte o exprimare corectă, în conformitate cu normele lingvistice actuale, limba scrisă este mult mai „îngrijită” decât limba vorbită, respectă cu mai multă exactitate normele limbii fixate prin tradiție și prin uz, în vreme ce în vorbire mai apar greșeli, exprimarea este mai puțin îngrijită, fapt ce atrage după sine comentarii din partea specialiștilor. Cunoașterea insuficientă a limbii materne, a sensurilor cuvintelor, a valențelor lor stilistice și combinatorii generează, de multe ori, chiar greșeli grave, punându-i pe

¹ Eugen Coșeriu, *Introducere în lingvistică*, Cluj-Napoca, Editura Echinoc, 1995, p. 94.

vorbitori în situații dintre cele mai neplăcute, se ajunge la construcții confuze ce vor afecta într-un fel sau altul comunicarea de zi cu zi.

Despre limba română literară

Limba actuală își îndeplinește pe deplin principala ei funcție, aceea de comunicare interumană, numai în cazul în care ea corespunde normelor lingvistice privitoare la folosirea corectă a tuturor unităților sale, în situații concrete de utilizare. În procesul utilizării limbii în realitatea cotidiană se fixează anumite tipuri de îmbinări de cuvinte, propoziții, sintagme, enunțuri, care vor deveni normă pentru vorbitori, aceștia vor încerca să respecte, în mare parte și în orice situație, normele ortografice și ortoepice, fonetice, gramaticale și lexicale, care vizează vorbirea și scrierea corectă, folosirea celor mai potrivite cuvinte în anumite contexte, accentuarea și despărțirea lor în silabe...

Într-o primă etapă, normele exprimării culte au fost determinate de tradiția limbii textelor scrise, a cărților bisericești răspândite pe întregul teritoriu dacoromân, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, fiecare provincie românească având contribuția ei, la fixarea și stabilirea acestor norme. Vorbitorii de limbă română au avut dintotdeauna conștiința unității lor de limbă și de neam și, chiar dacă au trăit vreme îndelungată în cele trei țări istorice diferite, ei și-au păstrat unitatea spirituală și lingvistică. Cărțile bisericești au circulat pe întreg teritoriul românesc, contribuind la stabilirea variantei cultivate a limbii române.

Chiar dacă au existat unele variante dialectale, cărturarii români s-a adresat tuturor românilor, folosind un mod de comunicare aproape unitar, accesibil tuturor credincioșilor ortodocși, ideea unității de limbă și de neam fiind afirmată și de învățații laici, din epoca veche.

O a doua etapă a constituirii normelor limbii literare se întinde pe o perioadă de aproape o sută de ani și este cuprinsă între 1780 și 1880, când are loc unificarea normelor și modernizarea limbii române culte, pe baza aplicării unor principii filologice și estetice ale reprezentanților Școlii Ardelene, pentru ca după anul 1880 să înceapă o a treia perioadă din evoluția limbii române literare, care se continuă și azi. De-acum vorbim de o singură variantă a limbii culte românești, cu norme unice fundamentale, datorate unor intelectuali de seamă ai culturii române, acum se urmărește și mai mult perfecționarea normelor și cultivarea limbii române literare, iar începând de la sfârșitul secolului al XIX-lea au fost elaborate numeroase gramatici, dicționare, îndreptare în vederea însușirii cât mai corecte a limbii noastre. Lingviștii români, scriitorii și toți cei interesați de fenomenul lingvistic românesc au stabilit în detaliu normele limbii, contribuind prin aceasta la constituirea limbii române standard. Limbajul standard este cel mai apropiat de normă, de regulile limbii date de uzul general, prin care se asigură unitatea, stabilitatea și folosirea corectă a limbii române, o trăsătură a lui fiind lipsa oricăror elemente expresive în comunicarea cotidiană orală și scrisă.

Fenomene lingvistice frecvente în comunicarea cotidiană

Expresiile șablon, stereotipiile, formulele fixe, clișeele lexicale ori lingvistice trebuie folosite cât mai rar și când sunt impuse de un anumit context; există domenii ale limbii în care ele sunt folosite frecvent, sunt cerute de necesitatea unei exprimări concise, clare, precise, ca în cazul stilului administrativ-oficial (*subsemnatul, prin prezenta, respectuos vă rog...*) sau științific, datorită rigorii demonstrației (*În urma cercetării fenomenelor în laborator..., în urma analizelor efectuate de către specialiștii noștri, desprindem concluzia că..., putem afirma următoarele...*).

Învățământul reprezintă pentru cei tineri, elevi și studenți, contactul nemijlocit cu lumea, cu realitatea înconjurătoare, cu limba română literară, școala este o etapă importantă în dezvoltarea personalității acestora, acum ei își îmbogățesc și dezvoltă lexicul, își completează și nuanțează gramatica, deprind normele ortoepice și ortografice.

Sunt frecvente, însă, în limbajul celor tineri și unele fenomene negative, de exemplu, în cazul elevilor din ciclul primar: diftongul inițial *ie-*, din pronunțarea corectă, conform

principiului etimologic, este înlocuit cu *e-*, conform scrierii (*eu, el, eram, erai, este, erați...*) sau pronunțarea *cs* în loc de *gz* a literei *x* (*examen, exemplu, egzil...*).

În clasele de gimnaziu, apar greșeli în privința construirii genitivului (*lui prietena, lui Ana...*, în loc de: *prietenei, Anei...*) sau a întrebuintării relativului *care* (*Caietul care l-am luat...*, *Întrebarea care am pus-o...*, în loc de: *Caietul pe care...*, *Întrebarea pe care...*). Acum se îmbogățește continuu, într-un ritm susținut, lexicul elevilor și sub influența manualelor școlare, a lecturilor la clasă dar, mai ales, datorită lecturilor particulare; din păcate o tendință tot mai des întâlnită este și asimilarea unor cuvinte și expresii argotice (*mișto, miștocar, gagi, gagică...*), a unora străine, neadaptate sistemului limbii noastre (*ciao, by-by, OK...*) sau a unor cuvinte trunchiate (*dirul, dira, mate, geogra, profu, profa...*).

Aceste cuvinte și expresii frecvente în limbajul tinerilor încearcă să marcheze teribilismul și nonconformismul vârstei, intenția lor de a-i șoca pe cei din jur și care, din fericire, sunt trecătoare, însă pot lăsa urme în comunicarea viitoare, dacă tinerii nu vor continua să-și îmbogățească și să-și actualizeze bagajul lexical, prin lecturi diverse și continue. Însușirea corectă a normelor exprimării și scrierii literare, adoptarea acelor cuvinte, expresii, sintagme potrivite limbii române literare, atitudinea autocritică față de întrebuintarea neconformă în exprimare a multor cuvinte, vor fi, peste ani, o probă a maturizării intelectului și comportamentului tinerilor.

În zilele noastre, din păcate, asistăm cu deosebire în stilul publicistic, la încălcarea normelor limbii fixate cu atâta trudă în secolele trecute, întâlnim o serie de abateri datorate ignoranței, falsei erudiții. O cauză ar fi și împrumutul masiv de anglicisme și americanisme, neadaptate suficient la sistemul fonologic și ortografic al limbii noastre.

Stereotipia lingvistică

O exprimare corectă din punct de vedere ortografic, ortoepic, gramatical, sintactic, lexical sau al semnelor de punctuație nu este întotdeauna corectă și sub aspectul stilului. Unul dintre fenomenele negative cu repercusiuni grave asupra expresivității exprimării este **stereotipia lingvistică** („faptul de a se repeta ceva, de a fi mereu același”),² urmând adesea abateri de la normele limbii române literare. Fiecare varietate stilistică a limbii presupune o terminologie specifică și unele particularități sintactice, în funcție de scopul și modalitatea comunicării. Stilul administrativ, cel beletristic, chiar și stilul științific folosesc *formule stereotipe* cerute de rigoarea unei demonstrații care face obiectul dezbaterii.

Stereotipia lingvistică, numită și *construcție fixă*, este impusă de nevoile interne ale comunicării în cadrul variantelor stilistice, fenomenul de stereotipie este întâlnit la nivel morfologic, sintactic și lexical, prin reluarea frecventă a unui timp sau mod verbal, a unor cuvinte și îmbinări de cuvinte sau a unui grad de comparație... Formulările stereotipe, repetițiile supărătoare scad, de cele mai multe ori, sau anulează valoarea comunicării unor tineri, și nu numai (*tu, zice, știi, nu-i așa, să mor eu, pe cuvânt...*).

Clisee lexicale și lingvistice

Alături de stereotipii, întâlnim și alte îmbinări de cuvinte cu caracter fix, care, repetându-se exagerat, duc la formulări inexpressive, monotone, aceste construcții sunt numite **clisee lingvistice** („formulă fixă, expresie banalizată din cauza repetării excesive”),³ **Cliseele lingvistice** au o sferă largă și variată de întrebuintare, aparțin unor stiluri diferite, dar și limbajului popular uzual, școlar, sportiv, cazon..., avându-și originea într-un anumit stil funcțional al limbii, din păcate, ele sunt frecvente și în limbajul uzual, în contexte inadecvate sau pleonastice.

Unitățile devenite **clisee lexicale** sunt numeroase în limbă: *a descrie, a prezenta, a zugrăvi, a se axa, a grăi, a viețui, a (se) referi, privind, major, nivel, valență, drumeție,*

² *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 1020

³ *op. cit.*, p. 187.

ospete, înalt, fericit, evident, bunăoară, realmente, punct, omonim, lauri, exclusiv, tonic, jalon, activitate, problemă... (chestiuni majore, probleme majore, teme majore, răspunderi majore, funcție majoră...).

Și combinațiile de cuvinte devenite **clișee lingvistice** sunt multe: *Ceahlăul literaturii, Luceafărul poeziei, bardul de la Mircești, poetul țărănimii, scor confortabil, dominare copioasă, în asentimentul, în cadrul, în principal, în timp, în contextul, în exclusivitate, la modul, la concret, la rece, la întâmplare, pe undeva, pe parcurs, de calitate, de regulă, pe mai departe, pe cale de, creator de frumos, trecere în revistă, voi fi scurt, a pune în lumină, a fi în măsură, din punct de vedere, în adevăratul înțeles al cuvântului, în această ordine de idei...*

În limba română actuală întâlnim în comunicare numeroase **clișee lexicale** (repetarea unor cuvinte) sau **clișee lingvistice** (repetarea unor construcții și expresii), care apar din cauza necunoașterii corecte a resurselor expresivele limbii, mai ales în domeniul lexicului, din cauza grabei și comodității în exprimare sau se datorează preferinței vorbitorilor pentru anumite cuvinte rare, la modă.

Clișeele lingvistice apar și în limbajul comun dar și în publicistică: *în cadrul, la ora actuală, în principal, o problemă...*, unele sunt folosite din dorința de exprimare deosebită, aleasă, pentru a impresiona, este cazul unor neologisme folosite prea des sau în contexte neadekvate: *major, a se referi, a se axa, ancorare...*

Prezența acestor **clișee** nu este necesară și nici justificată în limbă, căci dau naștere unor formulări monotone, lipsite de relief sau chiar rizibile, folosite într-un context ele nu ajută la înțelegerea ideilor, fiind în același timp și o dovadă a ignoranței vorbitorilor, a inculturii și superficialității lor. (vezi I. L. Caragiale: *monșer, mă-nțelegi, care poți pentru ca să zici, te-apucă groaza, stimabile, aveți puțintică răbdare, parol, curat...*).

Acceptate în comunicarea cotidiană sunt și unele **formule de expresie convenționale**, impuse prin uzul îndelungat al colectivității, fiind admise ca atare, și care sunt reluate în cazuri speciale, la începutul sau la sfârșitul unei cuvântări (*Stimați, dragi colegi..., Dragii mei, dragul eu..., Cu bine, te pup, te îmbrățișăm...*) sau ale unui basm (*A fost odată ca niciodată..., Ș-am încălecat pe-o roată Și v-am spus povestea toată...*).

Anacolutul

În *GLR*, **anacolutul** este definit ca „un fenomen sintactic de discontinuitate în construcția propoziției sau a frazei, o deviere de la normele sintaxei literare, specifică limbii populare și familiare, mai ales variantei orale”.⁴ **Anacolutul** nu este doar o problemă gramaticală, ci și una care privește cultivarea limbii, evitarea lui, pe cât posibil, duce la sporirea clarității și corectitudinii construcțiilor în limba română, fiind o preocupare a tuturor vorbitorilor ei. Anacolutul este o abatere de la normele literare ale sintaxei, o greșală generată de lipsa de continuitate gramaticală între începutul și sfârșitul unei unități logico-sintactice, discontinuitatea comunicării având mai multe cauze:

- intercalarea în mijlocul unității sintactice a unor sintagme duce la întreruperea legăturii gramaticale între membrii propoziției („Nu știu alții cum sunt, dar *eu*, când mă gândesc la locul nașterii mele..., parcă-*mi saltă* și acum inima de bucurie!” – I. Creangă);
- imposibilitatea ca un cuvânt să aibă simultan două forme gramaticale, deși împlinește două funcții sintactice („*Cine* tot vorbește, lucrul nu-*i sporește*” - Folclor);
- în poezie, apare datorită necesității de a respecta unele particularități prozodice ale versurilor („Căci *Dumnezeu*, pășind apropiat, *Îi* vezi lăsată umbra printre boi” - T. Arghezi – „*El* iar, privind de săptămâni, *Îi* cade dragă fata” – M. Eminescu).

Cea mai des întâlnită substituție de cazuri, în situația anacolutului, este cea a nominativului („*Moșneagul*, când a văzut-o, *i* s-au umplut ochii de lacrimi” - I. Creangă).

⁴ *Gramatica limbii române*, vol. II, *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 743

Tautologia

În limba română, **tautologia** („fenomen sintactic care constă din repetarea unor cuvinte cu același sens, dar cu funcțiuni diferite”⁵, din fr. *tautologie*, cf. gr. *tautos*, „același” și *logos*, „cuvânt”) este definită ca o repetiție de tip special, ce constă în repetarea unei părți de propoziție sau a unei propoziții prin aceleași cuvinte și cu același înțeles, dar cu funcții sintactice diferite („Și *frica – frică*, dar *omul – om*” – B. Șt. Delavrancea; „De *harnică, harnică*, n-are cum fi” – B. Șt. Delavrancea; „În sfârșit, *facem noi ce facem...*” – Ion Creangă).

În unele situații, se repetă inutil aceleași idei (*Existența* este ceea ce *există*), în alte cazuri elementul repetat comunică afectiv unele informații necesare sau intensifică un anumit sens, în această situație tautologie este văzută ca figură de stil („*Omul e om*” – „*Cuvântul este cuvânt*” – *Vorba e vorbă*” – „*Copilul e copil*” ...).

Într-o propoziție, între termenii tautologiei se poate stabili un raport între:

- subiect și nume predicativ („*Prostul tot prost rămâne*”);
- complement și nume predicativ („*De părăsită, tot părăsită era ea...*” – C. Hogaș);

În frază, termenii tautologiei pot fi în raport de:

- subordonare subiectivă („*Domnule, nevasta trebuie să fie nevastă...*” – Camil Petrescu);

- predicativă („*Până acum, toate sunt cum sunt...*” – Petre Ispirescu);

- completivă directă („*Și mai fac ce fac de mult...*” – Mihai Eminescu);

- subordonată circumstanțială de timp („*Năiță, știi bine că atunci când spun o vorbă, vorbă să fie*” – Marin Preda);

- modală („*Cu spânul tot am dus-o, cum am dus-o...*” – I. Creangă);

- finală (*Vorbește ca să vorbească*);

- concesivă („*Mama că-i mamă, și tot nu-i iert nimic*” – Cezar Petrescu).

Rolul **tautologiei** în comunicare este de a reliefa calități, acțiuni, construcția tautologică subliniază, de regulă, primul termen, printr-o comparație subînțeleasă sau exprimată, su prin exclusivitate (*Lașul tot laș rămâne*; *Aici când plouă, plouă*). Ca figură a repetiției, **tautologia** prelungește sau intensifică o acțiune („*Șede el cât șede...*” – I. Creangă; „*Dacă am văzut și am văzut...*” – B. Șt. Delavrancea). Partea care se repetă într-o construcție tautologică se introduce, de regulă, prin: *cât, ce, cum, și, tot...*, ca un ecou al primului termen, ca o echivalare simetrică a acestuia.

Tautologiile primesc sensuri figurate, valori afective bogate, ele sunt întâlnite des în vorbirea obișnuită pentru a întări o idee sau pentru a diversifica sensul acesteia (Sunt *oameni și oameni*; „Nu e *frumos ce e frumos*, ci e *frumos ce-mi place mie*” – Proverb; „*Dealul-i deal și valea-i vale...*” – Folclor).

Tautologiile stilistice sunt frecvente în fabule („*Un bou ca toți boii, puțin la simțire...*” – Gr. Alexandrescu; „*Erai și tu o găscă, ca găștele, mă rog...*” – T. Arghezi); **tautologia** este prezentă și în creațiile marilor noștri scriitori („*Zică toți ce vor să zică, treacă-n lume cine-o trece*” – M. Eminescu; „*Cât e zare de zărit, Între nord și răsărit*” – Vasile Alecsandri).

Cu efecte stilistice deosebite, este întrebuintată tautologia pentru exprimarea superlativului absolut („*Și în sfârșit, urmașul lui Prometeu, el, omul, A prins și taina mare, a tainelor, atomul*” – T. Arghezi).

Tautologia nu este doar o problemă gramaticală, ci și una care privește cultivarea și corectitudinea limbii, unele tautologii sunt acceptate în comunicare, altele trebuie evitate, pentru a da exprimării claritate și corectitudine. Vorbitorii de limbă română trebuie să deosebească tautologia stilistică de greșelile în exprimare, care apar, în cazul tautologiei, din dorința de a reliefa o idee prin cuvinte cu valoare augmentativă (*Am văzut ce-am văzut*;

⁵ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Buc., Ed. Univers Enc., 1996, p. 1072

Învățătura este ce se *învață*; *Prietenii* tot *prieteni* rămân...). Dacă repetăm un cuvânt cu același înțeles, nemodificat, el își pierde funcția de determinat și nu ajută deloc la creșterea expresivității, apar imperfecțiunile de exprimare, înrudite cu pleonasmul, și care trădează ignoranța, neglijența, grija pentru o exprimare corectă. **Tautologia** nu se confundă cu pleonasmul, acesta înseamnă adăugarea superfluă a unui cuvânt, în vreme ce tautologia este repetarea aceluiași cuvânt sau a aceleiași expresii, ambele trebuie eliminate din comunicare întrucât reprezintă abateri de la normele limbii române literare actuale.

Vorbitorii de limbă română trebuie să aibă, însă, permanent în vedere o comunicare inedită, clară, expresivă prin care să dea glas unor sentimente, idei, gânduri alese, într-un mod cât mai corect, conform cu normele limbii literare, trebuie să cunoască formele de manifestare a limbii, resursele ei expresive deosebit de bogate.

Bibliografie

- Livius Petru Bercea, *Anacolutul*, în „Limba și literatura română”, Anul XIV, nr. 2, București, 1985, pp. 6-8
- Ion Dănăilă, *Câteva clișee lingvistice*, în „LR”, IX, 1960, nr. 5, pp. 79-84
- Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Buc., Ed. Univers Enciclopedic, 1996
- Stelian Dumitrăcel, *Până-n pânzele albe. Expresii românești*, Ediția a II - a, Iași, Institutul European, 2001
- Ion Gheție, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978
- Gramatica limbii române*, vol. II, *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005
- Iorgu Iordan, *Limba literară*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1977
- Enache Mîndrescu, *Tautologia*, în „Limba și literatura română”, anul XVII, nr. 1, București, 1988, pp. 9-12
- Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșeală (Limba română de azi)*, București, Editura Științifică, 1972.
- Domnița Tomescu, *Anacolutul*, în *GLR, vol. II, Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005, pg. 743-747